

Sygn. akt III CSK 153/05

POSTANOWIENIE

Dnia 30 marca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z wniosku Gminy Miasta K.
przy uczestnictwie A. N. oraz Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta K.
o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 30 marca 2006 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika A. N.
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 6 września 2005 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od uczestnika A. N. na rzecz
wnioskodawczynie kwotę 2700 zł. (dwa tysiące siedemset
złoty) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 6 września 2005 r. Sąd Okręgowy w K. – na skutek apelacji Gminy Miasta K. od postanowienia Sądu Rejonowego w K. z dnia 31 stycznia 2005 r. – zmienił zaskarżone postanowienie i stwierdził, że z dniem 1 stycznia 1985 r. Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie prawo własności nieruchomości położonej w K., stanowiącej działkę nr 37 obr. 62 o obszarze 0.06.33 ha, objętej księgą wieczystą nr [...] prowadzoną przez Sąd Rejonowy w K. Za podstawę orzeczenia Sąd Okręgowy przyjął następujące ustalenia faktyczne.

Nieruchomość o obszarze 0.06.33 ha położona w K., oznaczona w ewidencji jako działka nr 37 obr. 62, objęta księgą wieczystą nr [...], powstała z pgr. 591/2, przeniesionej z Lwh [...] P. po jego zamknięciu. Przed drugą wojną światową nieruchomość ta była własnością L. L. i jej syna A. L., obecnie N. Pismem z dnia 26 listopada 1938 r. L. L., w imieniu własnym i małoletniego syna A., wystąpiła do Zarządu Miejskiego w K. o pozwolenie na budowę na przedmiotowej nieruchomości dwupiętrowego domu mieszkalnego. W dniu 9 grudnia 1938 r. uzyskała pozwolenie i niezwłocznie przystąpiła do rozpoczęcia robót budowlanych. Suterena wykonana została przed wojną, z tym że jeszcze po wybuchu wojny budowa była kontynuowana w imieniu L. L. i jej małoletniego syna. Ostatecznie, już w trakcie działań wojennych, budynek ukończyli Niemcy, którzy połączyli go z budynkiem posadowionym na sąsiedniej działce. Uchwałą Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w K. z dnia 5 lutego 1957 r. przedmiotowy budynek został przejęty na potrzeby wojska i przekazany Korpusowi Bezpieczeństwa Wewnętrznego, który z kolei w dniu 16 maja 1957 r. przekazał go protokolarnie Miejskiemu Zarządowi Budynków Mieszkalnych w K. Postanowieniem z dnia 29 września 1959 r. Sąd Powiatowy w K. stwierdził, że z dniem 31 grudnia 1955 r. Skarb Państwa nabył przedmiotową nieruchomość na mocy art. 34 dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i ponemieckich (Dz.U. Nr 13, poz. 87 ze zm. – dalej: „dekret z dnia 8 marca 1946 r.”). Na podstawie tego postanowienia w wykazie hipotecznym Lwh [...] jako właściciela nieruchomości wpisano Skarb Państwa. Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej zarządzało nieruchomością, dbało o utrzymanie budynku, przeprowadzało remonty i pobierało czynsz od mieszkańców, którzy za właściciela kamienicy uważali Skarb Państwa.

Wojewoda K. decyzją z dnia 2 września 1994 r., wydaną na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 32, poz. 191 ze zm.), stwierdził nabycie przedmiotowej nieruchomości przez Gminę K.

W dniu 9 kwietnia 1969 r. zmarła L. L.. Spadek po niej – w zakresie nieruchomości położonej w Polsce – nabył w całości syn A. N., który w dniu 18 sierpnia 1991 r. wniósł do Sądu Rejonowego w K. skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem z dnia 29 września 1959 r. Po rozpoznaniu tej skargi, Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 1 grudnia 1994 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że wniosek Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia nieruchomości w trybie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. oddalił. W dniu 14 grudnia 1994 r. w Lwh [...] ujawniono zmianę oznaczenia pgr 591/2 na działkę nr 37, po czym działkę tę przeniesiono do księgi wieczystej nr [...], a wykaz Lwh [...] zamknięto.

Protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 18 maja 1995 r. Przedsiębiorstwo Gospodarki Mieszkaniowej „Ś.” w K. przekazało przedmiotową nieruchomość uczestnikowi A. N.

Sąd Okręgowy podkreślił, że spór między uczestnikami dotyczył charakteru posiadania przedmiotowej nieruchomości przez Skarb Państwa, a ściśle tego, czy posiadanie to było posiadaniem samoistnym. Nawiązując do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1993 r., III CZP 72/93 (OSNC 1994, nr 3, poz. 49), Sąd Okręgowy stwierdził, iż wynika z niej niemożność zaliczenia do okresu zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa okresu władania nieruchomością przez organy państwowe lub państwowe osoby prawne, wykonywanego w ramach uprawnień Państwa jako podmiotu prawa publicznego. Nie jest natomiast wyłączona możliwość zaliczenia okresu władania nieruchomością na podstawie tytułu cywilnoprawnego, gdyż orzecznicza działalność sądów w sprawach cywilnych nie ma charakteru władczej ingerencji państwa w sferę obrotu cywilnoprawnego. Naruszenie przez sąd przy rozstrzygnięciu sprawy przepisów procesowych nie może być zatem kwalifikowane samo przez się jako przejaw imperialnej działalności Państwa. W grę wchodzić muszą – jak

wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 25 października 1996 r., III CZP 83/96 (OSNC 1997, nr 5, poz. 47) – jakieś szczególne okoliczności mające związek z utratą przez osobę zainteresowaną prawa podmiotowego z przyczyn leżących po stronie organów państwowych, wykorzystujących posiadane imperium dla osiągnięcia skutków cywilnoprawnych w drodze pozaprawnej lub przy nadużyciu prawa. Podobny wniosek wypływa z uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CZP 35/03 (niepubl.). Podzielając stanowisko wyrażone w powołanych orzeczeniach, Sąd Okręgowy uznał, że pierwotnie Skarb Państwa władał wprawdzie przedmiotową nieruchomością na skutek swojego władczego działania, jednak z chwilą wydania postanowienia z dnia 29 września 1959 r. jego władanie utraciło taki charakter. Nieruchomość została z tą chwilą włączona do obrotu cywilnoprawnego, a Skarb Państwa – wbrew odmiennej ocenie Sądu pierwszej instancji – stał się jej posiadaczem samoistnym w złej wierze. W tej sytuacji Skarb Państwa, zgodnie z art. XLI § 2 przepisów wprowadzających k.c., nabył własność nieruchomości przez zasiedzenie z dniem 1 stycznia 1985 r.

W skardze kasacyjnej złożonej od postanowienia Sądu Okręgowego uczestnik A. N., powołując się na obydwie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c., wnosił o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji od postanowienia Sądu pierwszej instancji ewentualnie uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej wskazał na naruszenie przepisów art. 172 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321) w związku z art. 336 k.c. i art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. Nr 14, poz. 130 ze zm.) przez błędne przyjęcie, że Skarb Państwa od chwili wydania postanowienia z dnia 29 września 1959 r., stwierdzającego nabycie przedmiotowej nieruchomości w trybie art. 34 dekretu z dnia 8 marca 1946 r., był jej samoistnym posiadaczem na zasadach *dominium*, podczas gdy Skarb Państwa był posiadaczem tej nieruchomości od dnia 5 lutego 1957 r. na zasadach *imperium*, oraz art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 124 § 1 k.c. przez nieuwzględnienie faktu, że skarżący i jego matka J. L. złożyli do Okręgowego

Urzędu Likwidacyjnego w K. wniosek o przywrócenie posiadania przedmiotowej nieruchomości, który nie został dotąd rozpoznany, wobec czego do dziś nie może biec termin konieczny do zasiedzenia. W ramach drugiej podstawy podniósł natomiast zarzut obrazy art. 382 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez nieuwzględnienie części zebranego materiału, a mianowicie uchwały Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w K. z dnia 5 lutego 1957 r., podjętej na podstawie art. 16 pkt 2 powołanej ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, mocą której przejęto przedmiotową nieruchomość na potrzeby Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, co oznacza, że posiadanie Skarbu Państwa było posiadaniem na zasadach *imperium* i z tej przyczyny nie mogło prowadzić do nabycia własności w drodze zasiedzenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przystępując w pierwszej kolejności do rozważenia drugiej podstawy kasacyjnej, trzeba zauważyć, że w uzasadnieniu podniesionego w jej ramach zarzutu naruszenia przepisów art. 382 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. skarżący wskazał na nieuwzględnienie przez Sąd Okręgowy przy rozpoznaniu apelacji wszystkich okoliczności faktycznych wynikających z zebranego materiału, ściśle uchwały z dnia 5 lutego 1957 r. o przejęciu przedmiotowej nieruchomości na potrzeby Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, z której wynika, że posiadanie Skarbu Państwa było posiadaniem na zasadach *imperium*, wobec czego nie mogło prowadzić do nabycia własności w drodze zasiedzenia.

Tak skonstruowana podstawa kasacyjna musi być uznana za nieusprawiedliwioną, ponieważ jej uzasadnienie wskazuje jednoznacznie, że skarżącemu chodzi w istocie o błąd w subsumcji, czyli jedną z postaci naruszenia prawa materialnego, objętą podstawą kasacyjną z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. Fakt podjęcia w dniu 5 lutego 1957 r. przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w K. uchwały o przejęciu nieruchomości na potrzeby Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego znalazł bowiem odzwierciedlenie w stanie faktycznym sprawy przyjętym za podstawę zaskarżonego postanowienia, a prawidłowe odniesienie normy prawa materialnego do ustalonego stanu faktycznego, czyli właściwe skonfrontowanie okoliczności stanu faktycznego z hipotezą normy prawnej i

poddanie tego stanu ocenie prawnej na podstawie treści tej normy jest już zastosowaniem prawa materialnego (*zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1999 r., III CKN 206/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 183*). Sąd sprowadzanie istoty postawionego zarzutu na grunt naruszeń przepisów postępowania pozbawia go jakiegokolwiek znaczenia jako podstawy zaskarżenia z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.

Rozważenie zarzutów przytoczonych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej trzeba rozpocząć od przypomnienia, że, zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, przy czym w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę jedynie nieważność postępowania.

Podnosząc zarzut naruszenia art. 172 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 października 1990 r. w związku z art. 336 k.c., skarżący zakwestionował ocenę Sądu Okręgowego, wyrażającą się uznaniem Skarbu Państwa za samoistnego posiadacza nieruchomości. Zdaniem skarżącego, Skarb Państwa nie mógł uzyskać statusu samoistnego posiadacza nawet po wydaniu postanowienia z dnia 29 września 1959 r., stwierdzającego nabycie własności na podstawie art. 34 dekretu z dnia 8 marca 1946 r., ponieważ już wcześniej, od dnia 5 lutego 1957 r., był posiadaczem tej nieruchomości na zasadach *imperium*, a wadliwe postanowienie z dnia 29 września 1959 r. nie mogło zmienić tego stanu.

W związku z przytoczonym zarzutem trzeba zauważyć, że przedmiotowa nieruchomość pozostawała we władaniu Skarbu Państwa już przed dniem 5 lutego 1957 r., uznana została bowiem za mienie opuszczone w rozumieniu art. 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale Całej Izby Cywilnej z dnia 24 maja 1956 r. z uzupełnieniem wprowadzonym uchwałą z dnia 26 października 1956 r., 1 CO 9/56, przepisy powołanego dekretu nie miały charakteru norm zmierzających do nacjonalizacji, zasadniczym ich celem było bowiem zabezpieczenie mienia obywateli, którzy w związku z wojną utracili jego posiadanie. Przepisy te zakładały, że do czasu nabycia własności majątku opuszczonego w trybie art. 34 Skarb Państwa jest jedynie jego zarządcą, a więc nie włada tym majątkiem „jak właściciel” (*cum animo rem sibi habendi*).

Upaństwowienie mienia opuszczonego traktowane było przy tym jako ostateczność, którą przyjęto tylko dlatego, że szkodliwy z punktu widzenia gospodarczego stan tymczasowości nie mógł trwać bez żadnych ograniczeń (zob. OSN 1957, nr 1, poz. 1).

Wyjątkowy charakter przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r., ukierunkowanych na zabezpieczenie i uporządkowanie stanu prawnego mienia opuszczonego w związku z wojną, oraz bezwzględnie obowiązujący ich charakter stanowiły przeszkodę do przekształcenia władztwa wykonywanego przez Państwo nad nieruchomościami opuszczonymi w posiadanie cywilnoprawne. Z tej przyczyny Skarb Państwa nie mógł przekształcić w posiadanie władztwa nad objętą w zarząd nieruchomością opuszczoną przed upływem terminu dziesięciu lat, określonego w art. 34 ust. 1 lit. a dekretu.

W okresie od objęcia przedmiotowej nieruchomości jako opuszczonej do dnia 31 grudnia 1955 r. Skarb Państwa nie był zatem jej posiadaczem ani nie mógł przekształcić wykonywanego władztwa w posiadanie. Po upływie wspomnianego terminu możliwość przekształcenia zarządu sprawowanego nad nieruchomościami opuszczonymi w posiadanie Skarbu Państwa lub innych osób prawnych nie była natomiast wyłączona (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1996 r., III CKU 8/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 38, z dnia 16 października 1998 r., III CKN 644/97, OSNC 1999, nr 4, poz. 76, z dnia 19 grudnia 2000 r., V CKN 767/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 110, oraz z dnia 11 lipca 2002 r., IV CKN 1218/00, niepubl.).

Zgodnie z utrwalonym już w orzecznictwie poglądem, którego *notabene* skarżący nie kwestionuje, władanie nieruchomością na podstawie prawomocnego postanowienia sądu o nabyciu własności nieruchomości przez przemilczenie, na podstawie art. 34 ust. 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r., było posiadaniem samoistnym. Prawomocne postanowienie stanowiło bowiem dla Skarbu Państwa, występującego w roli podmiotu prawa cywilnego, tytuł do władania nieruchomością w imieniu własnym. Oceny tej nie zmienia przy tym fakt, że w 1994 r., na skutek wznowienia postępowania, postanowienie to uległo zmianie, a wniosek Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości opuszczonej został

oddalony (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1996 r., III CZP 83/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 47, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1996 r., III CKU 8/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 38, z dnia 16 października 1998 r., III CKN 644/97, OSNC 1999, nr 4, poz. 76, z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 614/98, OSNC 2000, nr 6, poz. 115, z dnia 19 grudnia 2000 r., V CKN 767/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 110, oraz z dnia 25 czerwca 2003 r., III CZP 35/03, Prok. i Pr. 2004/2/32).

Trzeba dodać, że prezentowany przez skarżącego pogląd, sprzeciwiający się możliwości kwalifikowania jako posiadania władania nieruchomością wykonywanego przez organy państwowe lub państwowe osoby prawne w ramach uprawnień Państwa jako podmiotu prawa publicznego, tj. w ramach sfery działania Państwa określanej mianem *imperium*, nie jest jedynym poglądem przyjmowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 21 września 1993 r., III CZP 72/93, Sąd Najwyższy istotnie stanął na stanowisku, że rzecz objęta przez Państwo we władanie w ramach sprawowanych zadań publicznych może stać się przedmiotem posiadania tylko w razie jej wprowadzenia do obrotu cywilnego lub na szczególnej podstawie prawnej. Pogląd wyrażony w tej uchwale przyjmowany był w innych idących jej śladem orzeczeniach Sądu Najwyższego (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1996 r., II CRN 65/96, niepubl., z dnia 25 października 1996 r., III CZP 83/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 47, oraz z dnia 29 października 1996 r., III CKU 8/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 38). W późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażone zostało jednak także odmienne stanowisko, negujące zasadność powyższego poglądu, jako pozostającego w sprzeczności z art. 336 i art. 172 k.c. Przykładem tego kierunku wykładni są postanowienia z dnia 9 maja 2003 r., V CK 24/03, niepubl., z dnia 9 maja 2003 r., V CK 13/03, OSP 2004, nr 4, poz. 53, z dnia 13 stycznia 2004 r., V CK 131/03, niepubl., z dnia 11 lutego 2004 r., III CK 68/03, niepubl., oraz z dnia 13 października 2005 r., I CK 162/05, niepubl.), w których Sąd Najwyższy przyjął, że o posiadaniu i jego postaci decyduje wyłącznie sposób władania rzeczą, wobec czego odpowiadające wykonywaniu własności państwowej zarządzanie nieruchomością przez organ państwowy było, bez względu na sposób uzyskania

władztwa, jednoznaczne z samoistnym posiadaniem nieruchomości przez Skarb Państwa.

Powyższa rozbieżność stanowisk nie ma jednak znaczenia dla oceny trafności podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu błędnej kwalifikacji władztwa wykonywanego przez Skarb Państwa. Przyjmując w ślad za skarżącym pogląd wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1993 r., III CZP 72/93, trzeba bowiem podkreślić, że – wbrew odmiennemu pogładowi wyrażonemu w skardze kasacyjnej – po dniu 31 grudnia 1955 r. nie było przeszkód do przekształcenia władztwa sprawowanego przez Państwo w ramach funkcji publicznych w posiadanie Skarbu Państwa. Podniesiony przez skarżącego zarzut naruszenia art. 336 w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 października 1990 r. w związku z art. 336 k.c. uznać trzeba zatem za nieuzasadniony.

Nie można również zgodzić się z zarzutem obrazy art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 124 § 1 k.c. przez nieuwzględnienie, że złożenie do Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego w K. wniosku o przywrócenie posiadania przedmiotowej nieruchomości, który do dziś nie został rozpoznany, było czynnością powodującą przerwanie biegu zasiedzenia.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale Całej Izby Cywilnej z dnia 24 maja 1956 r. z uzupełnieniem wprowadzonym uchwałą z dnia 26 października 1956 r., 1 CO 9/56, do biegu terminu wskazanego w art. 34 ust. 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r. miały odpowiednie zastosowanie przepisy o przerwie zasiedzenia, wobec czego bieg tego terminu ulegał przerwie m.in. na skutek złożenia do dnia 31 grudnia 1948 r. przez jedną z osób wymienionych w art. 15 i 16 dekretu wniosku o przywrócenie posiadania nieruchomości opuszczonej do sądu bądź do organu likwidacyjnego lub do jednostki zarządzającej nieruchomością. Skierowany przez skarżącego oraz jego matkę wniosek do Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego w K. o przywrócenie posiadania spowodował zatem przerwanie biegu dziesięcioletniego terminu przemilczenia z art. 34 ust. 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r., co doprowadziło ostatecznie – po wznowieniu postępowania – do oddalenia wniosku o stwierdzenie nabycia przez Skarb Państwa własności nieruchomości. Nie jest to

jednak równoznaczne z przerwaniem biegu zasiedzenia na podstawie art. 123 § 1 pkt 1 k.c., zwłaszcza że objęcie nieruchomości w posiadanie samoistne, które mogło w ogóle prowadzić do zasiedzenia, nastąpiło dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia z dnia 29 września 1959 r. Z tej już tylko przyczyny wywody skarżącego, upatrującego przerwania biegu zasiedzenia w złożeniu do organu likwidacyjnego wniosku o przywrócenie posiadania, nie mogą być uznane za trafne.

Z powyższych względów, skoro zarzuty przytoczone w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej okazały się również nieuzasadnione, a nie zachodzi nieważność postępowania podlegająca wzięciu pod rozwagę z urzędu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, postanawiając o kosztach postępowania kasacyjnego po myśli art. 98 § 1 i 3 oraz art. 99 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.